

Педагогическое образование и наука – 2005. – № 1 – С. 25–34.

6. Концептуальні засади розвитку освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір // Освіта. – 2005. – 12–19 січня.

7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.

REFERENCES

1. *Natsional'nyy Plan diy shchodo vprovadzheniya Prohramy ekonomichnykh reform na 2010–2014 roky.* [National Action Plan to Implement the Program of Economic Reforms for 2010–2014]. [electronic resource]. – Access: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/128/2013>

2. Byshtova, E. A. *Nauchno-ysledovatel'skaya deyatel'nost' studentov kak faktor professyonal'noho razvytyya studentov.* [Elektronnyy resurs]. Scientific and Research Activities of Students AsFactor for Professional Development [Electronic resource] / E. A. Byshtova. – Access: http://www.lib.herzen.spb.ru/text/bishtova_20_49_253_257.pdf

3. *Fylosofyya: Entsyklopedychesky slovar'.* (2004). [Philosophy: Encyclopedic Dictionary]. Moscow.

4. Platonov, K. K. (1986). *Struktura y razvytye lychnosti.* [Structure and Development of Personality]. Moscow.

5. Slastenyn, V. A. (2005). *Pedahohycheskaya deyatel'nost' kak tvorcheskyy protsess.* [Pedagogical Activities As Creative process]. Moscow.

6. *Kontseptual'ni zasady rozvytku osvity Ukrainy ta yiyi intehtratsiyi v yevropeys'kyu osvittniy prostir.* (2005). [The Conceptual Foundations of Education in Ukraine and its Integration into the European Educational Space]. Kyiv.

7. *Kompetentnisnyy pidkhd u suchasnyy osviti: Svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy: Biblioteka osvitt'nyi polityky.* [Competence Approach in Modern Education: International Experience and Ukrainian Prospects: Library Educationa Policy]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГРАБОВСЬКА Ірина Леонідівна – кандидат педагогічних наук, докторант Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Наукові інтереси: професійна освіта, міжкультурна комунікація, компетентність, творчий потенціал.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HRABOVSKA Iryna Leonidivna – Ph.D., Doctoral student, Institute of vocational education and training of National academy of pedagogical science of Ukraine.

Circle of scientific interests: professional education, intercultural communication, competence, creative potential.

Дата надходження рукопису 23. 12. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор С. І. Шандрук

УДК 378.147.091.3:78

ДІДИЧ Галина Степанівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
e-mail: didych.h@i.ua

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБОМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Проблема національного виховання, формування національної свідомості та самосвідомості особистості є гостро актуальними питаннями сьогодення. Завдяки національній самосвідомості особистість глибше розуміє свій народ, його історію, духовність і культуру, а також свої якості, здібності і можливості, виробляє основні напрямки своєї діяльності, накреслює і успішно утверджує свою життєву позицію. У зв'язку з цим

важливого значення набуває висвітлення ролі наявності у майбутніх учителів музичного мистецтва навичок для розвитку національної самосвідомості у підростаючого покоління.

Ідеї розбудови національної системи освіти стали реальним втіленням багатовікових мрій та прагнень українського народу до створення можливостей вільного розвитку національної культури та виховання національно-свідомих, активних громадян в умовах своєї незалежної держави. Такі мрії і прагнення, як на рівні художньо-

мистецькому, так і на рівні науково-теоретичному, генеральною лінією проходять в працях В. Антоновича, Д. Антоновича, М. Грушевського, М. Драгоманова, П. Куліша, О. Курбаса, М. Леонтовича, М. Лисенка, М. Максимовича, І. Огієнка, О. Поповича, С. Русової, Г. Сковороди, Л. Українки, І. Франка, М. Хвильового, Я. Чепіги, Д. Чижевського, П. Чубинського, Т. Шевченка та багатьох інших велетнів української національної ідеї, які всьому світові показали її велич, красу і необхідність втілення в життя. Ось чому формування національної самосвідомості особистості має ґрунтуватися на засадах української національної ідеї вищевказаних авторів, так і авторів сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемами національного виховання, формування національної свідомості та самосвідомості працювали корифеї української педагогіки: Г. Ващенко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Питанням формування національної самосвідомості присвятили свої дослідження відомі філософи: М. Возняк, В. Жмир, І. Кресіна та ін.; психологи: І. Бех, М. Боришевський, О. Киричук та ін.; історики: Я. Дашкевич, Я. Ісаєвич та ін.

Важливі аспекти національного виховання та формування культури й самосвідомості висвітлено у працях сучасних педагогів: В. Бондара, М. Євтуха, І. Підласого, Ю. Руденка, О. Савченко, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, Г. Філіпчака та ін.

Ідеї щодо національного та морально-естетичного виховання особистості на засадах народної педагогіки, українського фольклору представлені у роботах О. Воропая, Г. Довженок, П. Ігнатенка, В. Ликова, Т. Мацейків, Н. Миропольської, В. Поплужного, Ю. Руденка, Н. Сивачук, В. Скуратівського, М. Стельмаховича, Є. Сававко та ін.

Теоретичні засади формування національної самосвідомості обґрунтовують А. Алексюк, І. Бех, А. Бойко, В. Майборода, І. Мартишок, О. Нікуленко та ін. Окремі психолого-педагогічні й методичні аспекти формування національної свідомості особистості розкрито у дисертаційних дослідженнях Г. Гуменюк, У. Нетавраної, В. Каюкова, Г. Кловак, О. Ярмоленко та ін.

Проблемою формування національної самосвідомості вчені активно займаються як в Україні, так і за кордоном. Значну увагу вони приділяють її вирішенню, досліджуючи

дитячий та шкільний вік, причому засоби мистецтва, насамперед музичного, вважаються найбільш дієвими. Дослідженню цієї проблеми присвячені праці Л. Альшевської, Н. Гізіятуліної, Г. Гуменюк, Л. Кандиби, Г. Кловак, Н. Копиленко, О. Красовської, О. Любара, Л. Паламарчук, К. Приходченко, С. Самоплавської, М. Стельмаховича, Д. Тхоржевського, Ф. Харісова та ін.

Мета статті полягає у розкритті педагогічних засад проблеми формування національної самосвідомості особистості засобами музичного мистецтва, сутності національної самосвідомості та її структурних елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема формування свідомості і самосвідомості особистості знаходила і знаходить своє відображення у працях майже всіх видатних педагогів. Зокрема Б. Грінченко, М. Костомаров, С. Томашівський та ін., уважали ідею формування національної самосвідомості головним завданням національного виховання.

Культурологічний підхід до національної самосвідомості здійснено у низці наукових досліджень А. Бойка, М. Боришевського, В. Жмира, В. Мартинюка, Т. Мацейків, Ю. Римаренка, Б. Ступарика, Д. Тхоржевського та ін. Вони вважають, що історико-культурна спадщина українського народу є основою національної свідомості. Шлях до гармонійного існування людства вони пов'язують з розвитком і усвідомленням національних культур.

Формуванню національної самосвідомості молоді присвячено обмаль робіт, це праці таких авторів, як С. Бевзенко, І. Голубенко, Т. Донченко, В. Онищук, Є. Пасічник, З. Старкова.

Вирішення цієї проблеми у майбутніх педагогів в умовах сьогодення спеціально досліджується у дисертаціях Р. Берези та Р. Осипець, де йдеться про формування національної самосвідомості засобами мистецтва, а саме: засобами театралізації народних свят, а також у процесі опанування народнопісенною культурою.

Лабораторії, в яких розробляються естетичні аспекти педагогічної діяльності і досліджується виховна роль художньої культури та мистецтва, насамперед, музичного, складають доволі потужний напрямок вітчизняної педагогічної думки. Його репрезентують імена таких учених, як В. Бутенко, О. Дем'янчук, В. Дряпіка, Л. Коваль, Л. Масол, Г. Падалка,

О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Хлебникова, С. Швидка, Г. Шевченко, Л. Шермет, О. Щолокова та ін.

Найголовніші аспекти формування національної самосвідомості та культури передусім пов'язані із світоглядними орієнтаціями людей. Останні, як свідчать дослідження, є суперечливими, невизначеними, стереотипними, але звичними уявленнями про те, які цінності, ідеали є найважливішими у житті людини, суспільства.

В Україні, на жаль, такі поняття як «етнос», «нація», «національна свідомість», «національна самосвідомість», з багатьох причин є надзвичайно суперечливими. З огляду на це, питання національної свідомості та самосвідомості, культури громадян України відзначається виключною гостротою, актуальністю. Відомий словацький вчений Й. С. Вирост стверджував, що високий рівень національної самосвідомості особи як її ідентифікації себе самої до певної нації можливий лише за умови наявності в її свідомості певної кількості підстав для такої ідентифікації: кровна спорідненість, спорідненість із духовною культурою, спільність мови. Варто додати і наявність спільних психологічних особливостей характеру, менталітету, розвиток національної рефлексії.

Національне виховання – це створена впродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв та ін., покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь. Науково обґрунтоване, правильно організоване національне виховання відображає історичну ходу народу, перспективи його розвитку.

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатої духовної культури народу, його національної ментальності, спорідненості світогляду, і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних цінностей і талантів.

Розвиток національної самосвідомості передбачає появу таких національних почуттів: почуття любові до своєї Батьківщини, свого народу, національної культури і рідної мови; почуття причетності до долі свого народу, своєї країни; почуття

національної гордості чи національного невдоволення; готовності й волі до здійснення національної мети.

Отже, національна самосвідомість – це самоусвідомлення та самооцінювання власного «Я» як представника певної національності, свідомого та активного виразника національних інтересів, невід'ємної частки свого народу, його національного духу і волі.

Національна самосвідомість – це результат повороту свідомості особистості уже на своє «Я», формування нею образу «Я» як національно свідомої людини. Структурними елементами цього образу є знання рідної мови, українських звичаїв, обрядів та традицій, усвідомлення себе як представника певної нації, національної культури та історії.

Розвиток національної самосвідомості в онтогенезі проходить кілька етапів, що співвідносяться з основними періодами психічного розвитку і стадіями розвитку психосоціальної (національної ідентичності). При цьому національна самосвідомість формується трохи пізніше, ніж інші форми самосвідомості.

Мета формування національної самосвідомості полягає не лише в тому, щоб прищепити вихованцю відданість ідеалам Добра, Правди, Свободи, але й сформувати в нього моральну готовність і вміння боротися зі злом, розвінчувати його і з цих позицій оцінювати свої вчинки. Вірність Україні є невід'ємною ознакою національного свідомого громадянина. Формування патріотичних почуттів означає вироблення і зміцнення високого ідеалу служіння своєму народові. У зміцненні патріотичних почуттів велику роль відіграє героїко-патріотичне виховання.

Формування свідомості тісно пов'язують з релігійними виховними традиціями. Кожна релігія більшою чи меншою мірою взаємодіє з культурою відповідного етносу. Церква виховує повагу молоді до старших поколінь, патріотичні почуття, милосердя, регламентує доброзичливі норми стосунків між людьми, тривалий час залишаючись духовною скарбницею. Важливе місце в системі національного виховання займає утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, любові, доброти, патріотизму, працелюбства, поваги до старших. Ефективність морального виховання значно зростає в разі його опори на народну мораль, традиції, звичаї, обряди, які містять у собі високі моральні цінності (ідеї, ідеали, погляди, поведінку), збагачені

тисячолітнім досвідом мудрості народу, мають моральний потенціал, спрямований на виховання особистості.

Таким чином, будь-яке виховання завжди має бути національним. Національне виховання впливає з основ державності і відповідає процесам державотворення. Національно-естетичне виховання нашого народу спрямоване на відродження природо відповідної національної самосвідомості української дитини. Важливою складовою цього процесу є естетичне середовище, як основа виховного процесу, спрямованого на виховання здатності сприймати і передавати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини. Естетичні смаки, стійкі естетичні ідеали формуються у тому середовищі, в якому перебуває дитина. Саме тому заслуговує на увагу використання знань українських етнопедагогічних культурних традицій у виховній практиці [6].

Перед психолого-педагогічними науками постає питання про те, що потрібно зробити, щоб сьогоdnішній випускник школи став носієм і провідником національного відродження, здатним до подвижницької праці справжнього патріота і громадянина своєї держави. На думку Ю. Римаренка, слід врахувати таку важливу компетентну національної свідомості, як звернення у майбутнє, саме тут її прогресивні потенції. Важливо так спрямувати виховний процес, щоб зростання національної свідомості проявлялося не стільки як процес посилення національних почуттів, усієї емоційної сфери, що безумовно, важливо, скільки як більш глибока усвідомленість дійсних і корінних національних інтересів та потреб розвитку. Це визначається, до речі, такою якістю національної свідомості, як самопізнання, потяг пізнати самого себе в оточуючому світі, зокрема, виявити дійсні джерела національного розвитку [4].

Загальновідомо, що нові умови суспільного розвитку нашої держави висувають нові вимоги до особистості, що формується саме зараз і складатиме основу майбутньої української нації. Це повинна бути людина вільна, творча, що добре орієнтується не тільки в перипетіях громадсько-політичного життя, а й у складних міжособистісних стосунках. «Самоусвідомлення себе на тлі органічних культурних вартостей проходить рефлексію відповідальності, моральної причетності до долі ближнього, хто потребує його допомоги» [3, с. 2].

Виховання громадян незалежної та суверенної України не можливі без

учительських кадрів, які є носіями духовності свого народу, його педагогічної культури. У законі України «Про освіту» підкреслюється, що школа, вчитель мають забезпечити «всебічний» розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого соціального вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу. У зв'язку з цим зростають вимоги до особистості вчителя, рівня його професійної підготовки. Підготовка майбутніх учителів, зокрема, музичного мистецтва, ускладнюється тим, що у значній частині студентської молоді не сформовані почуття патріотизму, національної гідності та гордості за рідну землю, Батьківщину, проявляється байдужість до державотворчих процесів. За матеріалами сучасних досліджень (А. Погрібний) лише 37,7% опитаних студентів вищих навчальних закладів України підтвердили бажання бути громадянином України за умови вільного вибору громадянства. Вихованню національної самосвідомості майбутнього вчителя не сприяє характер сучасної педагогічної освіти, у змісті якої недостатньо відображені досягнення духовної культури українського народу, багатовікові народні традиції. Зокрема, на музичних відділеннях мистецьких факультетів не читаються такі курси, як народознавство, музичний фольклор України та ін.

Особлива відповідальність за виховання молодого покоління покладається на вчителів музичного мистецтва, викладачів музичних дисциплін мистецьких та музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів України, які засобами музичної культури України, народної музичної творчості спроможні ефективно формувати національну самосвідомість учнів та студентів, впливати не тільки на інтелектуальну, а й на емоційну сферу особистості. Таким чином аналіз літератури дозволяє стверджувати, що до цього часу не здійснено комплексного дослідження про реформування національної самосвідомості засобами музичного мистецтва. Усі уроки музичного мистецтва в школі, музичні предмети у вищих навчальних закладах мають бути пройняті думкою, що музична творчість українського народу – нев'януча окраса його духовної культури. Народна музика повинна увійти до музичної свідомості дітей і молоді як безпосередньо живе, хвилююче мистецтво, а не як

романтична спадщина, перед якою слід тільки вклонитися. Важливо, щоб діти і молодь відчували фольклор не як щось архаїчне, а як природну невід'ємну частину сьогодення.

З метою визначення особистісного ставлення до власної патріотичної підготовки вчителя музичного мистецтва було використано метод самооцінки. Використання даного методу обумовлене тим, що саме самооцінка як вияв самосвідомості впливає на усі прояви особистості, її поведінку, характер, діяльність. Роль самооцінки в педагогічній діяльності має особливу значущість. Вміння майбутнього вчителя музичного мистецтва об'єктивно оцінити свої знання, рівень розвитку патріотичних здібностей визначають його установку на саморозвиток, патріотичне самовдосконалення для подальшої передачі підростаючому поколінню цих рис шляхом підбору відповідного інструментального і вокального репертуару.

Майже всі студенти – майбутні вчителі музичного мистецтва – вважають, що українська народна музика та народна пісня мають значний вплив на формування національної свідомості та самосвідомості особистості, так як вони володіють чудовою здатністю полонити людське серце, підносити настрій, окрилювати бажання, надихати у праці, множити сили у боротьбі. У них повсякчас можна почути рідний серцю голос Батьківщини, вловити промінь надії, слово мудрої поради і тихої ласки. До української народної музики та народної пісні звертаються за найрізноманітніших життєвих ситуацій. Тому в середніх та вищих мистецьких навчальних закладах необхідно звертати особливу увагу на вивчення та ознайомлення з народною музичною творчістю, з творчістю відомих співаків, композиторів, виконавців-інструменталістів, знайомитися з їхніми творами, вести відповідну науково-пошукову роботу, особливу увагу звертати на вивчення творчості діячів культури і мистецтва свого регіону. Під час проходження фольклорної практики студентами мистецьких факультетів, значну увагу приділяти вивченню та збиранню українського фольклору, традицій, обрядів, звичаїв свого регіону. На життєвих прикладах відомих мистецьких діячів формувати національну свідомість і самосвідомість вихованців.

Майбутні вчителі музичного мистецтва вважають, що духовну культуру й побут українського суспільства неможливо уявити

без звичаїв та різноманітних обрядів, адже це наша історія, життя українського народу, тож наша молодь повинна знати, берегти та виховуватися на цих традиціях, обрядах та звичаях.

Особливе значення педагога-музиканта у сфері формування у підростаючого покоління національної свідомості – забезпечення вивчення ними народного календаря. Саме календар допомагає їм засвоювати культуру наших предків, національний характер та світогляд, цілі та зміст народних свят українців. Кращий варіант вивчення народного календаря – це об'єднання народних свят у цикли: «Весняні свята», «Літні свята», «Осінні свята», «Зимові свята».

Слід звернути увагу студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва на вивчення та впровадження в життя відповідних Указів Президента України та Постанов Кабінету Міністрів України. Серед них: «Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні», Закон України «Про мови»; Закон України «Про загальну середню освіту»; Державна програма «Діти України»; «Про програму роботи з обдарованою молоддю», «Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні», «Про національну програму правової освіти населення», Програму «Українська родина», Концепція виховання молоді в національній системі освіти.

Вирішальну роль у процесі патріотично-музичної підготовки відіграють методи розвитку особистісних властивостей студентів, таких як естетичне ставлення до дійсності і мистецтва, мистецькі здібності, художньо-вольові якості. Так, стимулювання мистецького навчання передбачає висвітлення ролі мистецтва в житті людини, розширення художнього досвіду студентів, акцентування їхніх досягнень в процесі оприлюднення результатів навчальної музичної діяльності.

Проблема формування у майбутніх учителів музичного мистецтва навичок для розвитку національної самосвідомості у дітей та юнацтва нами розглядається в соціокультурному аспекті. Музичні дисципліни надають можливості для співтворчості між викладачем і студентом, де ведуча роль належить потенціалу викладача, його потребам і здатностям до творчості, самореалізації, самовдосконаленню. Духовність, майстерність і творчість викладача лежать в основі виховного процесу.

Всебічний підхід до реалізації системи формування національної самосвідомості не може бути досягнутий виключно засобами однієї дисципліни. Більш ефективним є включення компонентів патріотичного виховання у тематику різних навчальних дисциплін і позааудиторних заходів, а також відповідна організація укладу життя педагогічного університету та мистецького факультету взагалі. У цьому плані вітчизняна дослідниця сучасних проблем патріотичного виховання К. Чорна зазначає, що патріотичне виховання повинне стати серцевиною усієї діяльності навчального закладу як у процесі навчання, так і в позааудиторній роботі.

Одним з напрямків виховання повинно стати виховання національно свідомого, соціально активного громадянина демократичної правової держави, і, звичайно, певний простір для патріотичного виховання засобами музичного мистецтва надає позааудиторна музично-естетична діяльність в різних формах, як гурткових (хорові, вокальні, інструментальні), масових (відвідування концертів, музичного театру, філармонії, організація патріотичних зустрічей з відомими діячами музичного мистецтва, так і участь в конкурсах і фестивалях патріотичної пісні.

Важливою умовою успішного розвитку та формування національної самосвідомості підростаючого покоління є звернення їхньої уваги саме на ті сторони дійсності, які укріплювали б в них віру в перевагу добра і справедливості. Саме музика, морально-естетичне та національне виховання засобами музики і допомагає розв'язати ці завдання. Адже музика створює атмосферу добра, радості, співпереживання, є тим стимулятором активності, який найефективніше може бути використаний у навчанні та вихованні.

Народна пісня, що пережила віки, є основою усієї української культури, це неоціненна класична спадщина, яку потрібно дбайливо зберігати і розвивати. Українській народній пісні властиві багатство слова, мелодика, точність слововживання, емоційність, історична достовірність. У пісні розкривається душа народу, характер, його естетичні смаки, моральні переконання, ставлення до об'єктивної дійсності і суспільних явищ. Пісня надзвичайно вагома частка світогляду народу, його освіченості, моралі. Тисячі народних пісень, які дістались нам у спадщину – це результат творчості багатьох поколінь народу. Обробки народних пісень українських композиторів, пронесені через роки, нині є цінним зняттям

духовного відродження. Використання їх значною мірою впливатиме на світоглядне національне, моральне та естетичне виховання підростаючого покоління.

Процеси становлення освіти і виховання в Україні породжують нові умови розвитку національної культури, зокрема українського музичного фольклору як її джерела. Будучи важливим засобом надбання й передачі соціального досвіду, народна музика входить сьогодні у всі сфери виховної роботи, збагачуючи особистість емоційно-оцінним ставленням, викликаючи потребу до формування національної самосвідомості.

Висока художність і доступність надають українській народній музиці великого педагогічного значення. Найкращі її зразки допомагають виховувати в особистості високі моральні, естетичні, світоглядні, художньо-естетичні якості; розвивати інтерес до самого музичного фольклору; художній смак, фантазію, природні обдарування; формувати національну самосвідомість особистості.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Здійснений нами теоретичний аналіз наукової літератури дозволяє зазначити, що підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до формування національної самосвідомості особистості засобами музичного мистецтва являє собою актуальну проблему сучасної теорії і практики професійної освіти.

Отже, серед проблем, від розв'язання яких залежить здійснення національного відродження України, важливе місце належить формуванню національної самосвідомості. Це зумовлюється насамперед тим, що високий рівень національної самосвідомості пов'язаний не просто з теоретичним усвідомленням процесів національного відродження, а й з практичною готовністю людини до участі в розбудові незалежної держави.

Одним із основних компонентів формування національної самосвідомості є музичне мистецтво, завдяки якому розвиваються і формуються такі національні почуття, як: почуття любові до своєї Батьківщини, свого народу, національної культури і рідної мови; почуття причетності до долі свого народу, своєї країни; почуття національної гордості; готовності й волі до здійснення національної мети.

Учені вважають, що за своєю сутністю самосвідомість є вищим рівнем відображення дійсності і регуляції людської діяльності, на якому людина піднімається до усвідомлення

своєї відмінності, своїх інтересів та цілей діяльності і свідомо регулює цю діяльність.

Національна самосвідомість – це результат повороту свідомості особистості уже на своє «Я», формування нею образу «Я» як національно свідомої людини. Структурними елементами цього образу є знання рідної мови, українських звичаїв, обрядів та традицій, усвідомлення себе як представника певної нації, національної культури та історії.

Вагомий внесок у справу формування національної самосвідомості має зробити педагогічна наука, яка, з одного боку, завжди була і є провідником суспільства в галузі освіти і виховання, а з іншого – формує педагогічні кадри, які мають забезпечити докорінне оновлення сучасної школи на засадах широкого використання національних цінностей, традицій, звичаїв, національної педагогічної спадщини.

Національна гідність, самоповага, самопізнання – це основні атрибути національної самосвідомості, тобто осмисленого, «когнітивного» ставлення до себе, до свого народу, своєї держави, історії, культури, мови.

Дане дослідження не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів складної і різноманітної проблеми формування національної самосвідомості особистості засобами музичного мистецтва. Перспективами подальшого дослідження проблеми становлять питання підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної самосвідомості особистості та детального вивчення технології, методів та способів її формування.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дідич Г. С. Вплив народної музики на морально-естетичне виховання школярів / Г. С. Дідич // Наукові записки. – Випуск 125. – Серія: педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 67–70.
2. Дідич Г. С. До проблеми формування національної самосвідомості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва / Г. С. Дідич // Наукові записки. – Випуск 152. – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 106–110.
3. Кобзар Б. Національна школа: всебічний, гармонійний розвиток особистості / Б. Кобзар // Освіта. – 1988. – 28 жовтня – 4 листопада. – С. 2–7.
4. Римаренко Ю. І. Національний розвій України: проблеми і перспективи / Ю. І. Римаренко. – К.: Хрінком, 1995. – 218 с.

5. Чорна К. І. Основні проблеми та напрями виховання молодого громадянина незалежної України / К. І. Чорна // Нові технології виховання. – К.: 1995. – С. 28–32.

6. Щербаківський В. Українське мистецтво / В. Щербаківський. – К.: Мистецтво, 1995. – 287 с.

REFERENCES

1. Didych, G. S. (2014). *Vplyv narodnoyi muzyky na moral'no-estetychne vykhovannya shkolnyariv*. [The influence of folk music on the moral and aesthetic education of schoolchildren]. Kirovograd.
2. Didych, G. S. (2014). *Do problemy formuvannya natsional'noyi samosvidomosti osobystosti maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva*. [To the problem of forming the national identity of the future teacher of musical art]. Kirovograd.
3. Kobzar, B. (1988). *Natsional'na shkola: vsebichnyy, harmoniynyy rozvytok osobystosti*. [National School: A comprehensive, harmonious development of personality]. Kyiv.
4. Rymarenko, Yu.I. (1995). *Natsional'nyy rozviy Ukrainy: problemy i perspektyvy*. [National Development of Ukraine: Problems and Prospects]. Kyiv.
5. Chorna, K. I. (1995). *Osnovni problemy ta napryamy vykhovannya molodoho hromadyanyna nezalezhnoyi Ukrainy*. [The main problems and directions of education of a young citizen of independent Ukraine]. Kyiv.
6. Shcherbakivsky, V. (1995). *Ukrayins'ke mystetstvo*. [Ukrainian art]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДІДИЧ ГАЛИНА СТЕПАНІВНА

– кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва, сприймання музики як педагогічна проблема, художньо-естетичне виховання підростаючого покоління.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

DIDYCH HALINA STEPANIVNA

– Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the chair of musical-theoretical and instrumental disciplines of the Central Ukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Scientific interests: professional training of the future teacher of musical art, perception of music as a pedagogical problem, artistic and aesthetic education of the younger generation.

Дата надходження рукопису 20.01.2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор Н. С. Савченко